

AOF's årsmøte

Tirsdag 3. juni 1986

SPERRET til

Gro Harlem Brundtland

I frihetsdebatten vil vi igjen reise spørsmålene: Hva er det som i dag stenger for større frihet og nye muligheter, i familieliv, i kultur- og organisasjonsliv?

Hvordan skal vi utvikle vårt samfunn videre slik at det blir nye muligheter og større frihet for alle?

Vi ønsker å trekke flest mulig med - og stille spørsmålet: Hvor er det vi nå møter stengslør i vår hverdag? Spesielt skal vi trekke de unge med. Hvis de unge skal vokse inn i det samfunn de vokser opp i, er det avgjørende at vi klarer å fange opp de unges syn på dagens og morgendagens samfunn.

Det er bare gjennom en slik bred og grunnleggende debatt vi kan trekke folk aktivt med i utformingen av morgendagens samfunn.

Det er bare på denne måten vi kan skape et samfunn som møter de problemer folk faktisk opplever.

Jeg vil benytte denne anledningen til å konsentrere meg spesielt om kulturpolitikk og utdanning. Det å skape kultur og oppleve kunstneres bidrag og det å lære mer er viktige sider ved våre liv. Det gir dypere innsikt og nye muligheter for å se sammenhengen i tilværelsen.

Arbeiderbevegelsen er en frihetsbevegelse. Den sprang ut

av et samfunn der mulighetene var mange og friheten var stor for de få. Gjennom utbyggingen av velferdssamfunnet ble mulighetene utvidet til stadig nye og større grupper. Slik fikk flere større frihet i sine liv.

Vi satset i fellesskap, men det var det enkelte mennesket som fikk større frihet.

Kan skolen påta seg et større omsorgsarbeide for barn og ungdom

Vi blir flere eldre. Det betyr ikke bare et større behov for omsorg og pleie, de eldre representerer også erfaring og kunnskap vi trenger. De har krav på en aktiv alderdom. Kan vi utnytte dette i vår skole, og samtidig sikre verdiene som ligger i en nær kontakt mellom generasjonene, sosialt og kulturelt?

Kan vi knytte skolene nærmere til lokalmiljøet og bryte ned skillet mellom skole og arbeidsliv, skole og nærmiljø?

Mens 6-åringen får tilbud om barnehageplass 6, kanskje 8 timer hver dag, må syv-åringen gå hjem fra skolen etter to eller tre timer. Mange må gå hjem til et tomt hus. Kan skolen påta seg et omsorgsansvar ut over selve undervisningstiden? Kan vi trekke aktive eldre mennesker inn i dette?

Kanskje kan dette kombineres ved at de eldre elevene får oppgaver i forhold til de yngre. Ved mange skoler er det gjort vellykkede forsøk med slike ordninger hvor ungdomsskoleelever har fått ansvar for 1.klassingene i frikvarterene for å lette overgangen til skolen for de minste.

Dette er erfaringer vi kan bygge videre ut.

Vi må også være villige til å se på skolens innhold. Det gjelder både kunnskapsformidlingen og skolens sosiale og kulturelle oppgaver. Kan de eldre elevene få oppgaver i

hjemmehjelpen? Kan de eldre være med og utvide skolens omsorgsarbeide?

Debatten om den fremtidige skolen må favne også disse perspektivene. Skolen er både en kunnskapsformidler og en kulturformidler. Derfor må skolen fange opp endringene i samfunnet og gripe de muligheter som endringene i vårt samfunn skaper.

Vårt skole- og utdanningssystem er også grunnlaget for utviklingen innen vitenskap og forskning. I et samfunn med stor og rask teknologisk utvikling, vil innsatsen på dette området bli enda viktigere i fremtiden.

I en rapport fra en ekspertgruppe om industriell utvikling som er utarbeidet for Verdenskommisjonen for miljø og utvikling pekes det på at teknologisk kunnskap vil være en viktigere ressurs i fremtiden enn mineralressurser.

Det understreker behovet for en sterkere satsing på forskning og utvikling. Regjeringen har startet dette allerede i det reviderte nasjonalbudsjettet som ble lagt fram fredag. I trange tider skal vi fortsatt prioritere.

Det er avgjørende for vår utvikling som industrinasjon at vi overvinne de problemer vi i dag ser innen høyere utdanning og forskning, spesielt på de områder som er avgjørende for utviklingen av en fremtidsrettet og konkurransedyktig industri.

Retten til læring er ikke begrenset til de første tyve årene av våre liv. Arbeiderpartiet lanserte på syttitallet begrepet "livslang læring". Det var og det er en politikk for fremtiden.

De frivillige studieorganisasjonene har fått viktige roller å spille i dette arbeidet. Det er et godt eksempel på et forhold som vi understreker i frihetskampanjen: At det offentlige

har et overordnet ansvar, innebærer ikke nødvendigvis offentlig drift.

Gjennom voksenopplæringspolitikken er det laget en sosial kontrakt mellom det offentlige og studieorganisasjonene.

I frihetsdebattens første tema, som handler om velferds- politikken, drøfter vi blant annet mulighetene for slike sosiale kontrakter. Dette er en av flere alternativer til privatisering.

Utgangspunktet er at arbeiderbevegelsen ikke kan svare på de borgerliges privatiseringsframstøt bare med å kreve at det offentlige skal løse nye oppgaver. Vi må gå reelt inn i problemene og utvikle et sett av alternativer til privatisering. I temaheftet "Velferd sammen" er sosiale kontrakter ett av alternativene. Voksenopplæringspolitikken er ett eksempel. Når vi i Arbeiderpartiets arbeidsprogram har gått inn for egne sysselsettingsplaner for idretten og kulturlivet, så er dette også eksempler på sosiale kontrakter. Vi har ingen interesse av at det offentlige skal organisere og administrere idretten. Tvert imot. Vår interesse er at idretten bevarer sitt preg av folkelige organisasjoner i beste forstand. Derfor må vi vise et offentlig ansvar og ha en politikk som motvirker at kommersielle krefter undergraver idrettens selvbestemmelse.

Denne tanke om at det offentlige skal ha et ansvar uten nødvendigvis å være utøvende, behøver ikke begrenses til kultur- og organisasjonslivet. Hele vår arbeidsmiljølovgivning er jo for eksempel basert på at det offentlige føler et ansvar for de ansattes arbeidsmiljø, også i det private bedriftsliv. Det er meget lenge siden at man i arbeiderbevegelsen trodde at slike spørsmål ble løst av seg selv gjennom offentlig overtakelse av bedriftene.

I vårt sett av alternativer til privatisering ligger det også at vi igjen ser på hvordan vi kan levendegjøre menneskelig fellesskap i alle deler av vårt samfunnsliv.

Studiearbeid og voksenopplæring er en god illustrasjon. Studiearbeid bygger jo nettopp på at hver enkelt utvikler seg samspill med andre. De siste undersøkelser Norsk Voksenpedagogisk Institutt har foretatt om studiearbeid i organisasjonenes regi, viser at 70 % av deltakerne selv mener de har fått utviklet sine muligheter gjennom deltakelsen. 50 % sier at de har fått økt selvtillit. Vi vet at troen på egne krefter er en grunnleggende forutsetning for den enkeltes vekst og utvikling. Selvtillit er grunnlag for individuell frihet.

I denne sammenheng vil jeg minne om at det i det norske samfunn er om lag 1/3 av befolkningen som oppgir at de mangler en god venn. Om lag 25 % omgås ikke sine naboer. Undersøkelser fra Norsk Voksenpedagogisk Institutt viser at hele 50 % av deltakerne i organisasjonenes studievirksomhet oppgir at de har fått nye venner gjennom studiearbeidet. Det er ikke noe dårlig bidrag til et kvalitativt bedre samfunn.

Folk er med i organisasjonsaktivitet og i studiearbeid også fordi det foregår i miljøer mange kjenner og føler seg hjemme i. Vi sier ofte at kunnskap er en forutsetning for demokrati. Men også mangfoldet i organisasjoner og variasjonen i de miljøer voksne kan hente sine kunnskaper fra, er viktig for et levende demokrati. Dette har i aller høyeste grad å gjøre med engasjement og frihet. Det dreier seg ikke bare om et høyt utdannet folk. Like mye dreier det seg om at vi evner å være medmennesker som har noe å brenne for. Folkeopplysning knyttet til organisasjonene sørger for at det er liv i ideologiene.

Dette er ett av de forhold som illustrerer at voksenopplæringsloven er et grunnlag for en av de mest omfattende kulturelle egenaktiviteter i vårt land, nemlig folkeopplysningsarbeidet i hele sin bredde. Slik sett illustrerer voksenopplæringen hva som kan utløses av menneskelig initiativ ved at det offentlige bygger grunnmuren i form av lovgivning og økonomisk bidrag. Mens folk selv sørger for resten av byggverket.

Det har aldri vært arbeiderbevegelsens syn at det er best

6

at mest mulig drives i offentlig regi. Menneskenes egenaktivitet på arbeidsplasser, i foreninger og klubber, i familien og vennekretsen er et bærende element i arbeiderbevegelsens samfunnssyn.

Kulturpolitikk.

Studieorganisasjonene bygger bro mellom utdanning og opplæring og kulturlivet. De bidrar til å utløses engasjement og egenaktivitet også innen kulturlivet.

Et rikt, levende og variert kulturliv er et tegn på samfunnets kvalitet. Litteratur og musikk, teater og opera, sang og dans gir dimensjoner til vårt liv som står sentralt i frihetsbegrepet. Kulturen hever oss fra hverdagens store og små problemer og gir perspektiv på tilværelsen.

Det er nettopp gjennom kulturpolitikken vi legger en viktig del av grunnlaget for de verdier og de holdninger som skal prege vårt samfunn. Kulturpolitikken har alltid stått sentralt i arbeiderbevegelsen. I velferdssamfunnet har ikke bare kulturopplevelsene blitt tilgjengelig for flere. Men kulturlivet er også blitt bredere, fordi det fanger opp bredere folkegrupper og kulturlivet kan hente sitt stofftilfang fra flere miljøer.

Kulturen er også en sentral formidler av vår historie. Den knytter trådene fra det som har vært til det som skal komme. Fordi kulturlivet står så sentralt i hele vårt samfunnsliv, mener vi det offentlige må ha et ansvar for grunnmuren i kulturlivet.

Retten til å kjenne og forstå sin sosiale og kulturelle bakgrunn, er en sentral del av vårt frihetsbegrep. I dag er denne retten truet fra flere kanter.

Vi er en liten kulturnasjon i en verden som stadig sterkere preges av internasjonale strømninger. Også kulturformene blir felles, på tvers av landegrenser, sosiale skiller og politiske

7

skiller. Klassisk musikk og film har i årtier vært felleseie. I siste årene har det samme skjedd med litteraturen, fordi språkbarrierene blir mindre.

Pop-musikken er blitt ungdommens felleseie. Verden over synger de unge den samme melodien. I Japan, USA, Australia, England - og Norge har millioner denne vinteren sunget den samme sangen, "Take on me", skrevet av tre norske ungdommer.

Denne utviklingen gir viktige impulser, men betyr samtidig et press på vår egen kultur og vårt eget språk. Hva innebærer større frihet i denne situasjonen?

Tilbudene utenifra kommer, og vi skal ønske dem velkommen. Men hva med norsk kultur? Hvordan skal vi sikre våre egne kulturtilbud? Det kan bare skje ved at vi tar et felles ansvar. I et lite samfunn som vårt, ville de fleste av våre teatertilbud, operatiltbud, våre symfoni-orkestre ikke greie seg uten betydelig offentlig støtte.

Vi står overfor et klassisk eksempel på at offentlig ansvar er nødvendig for å sikre bredde i tilbudene, og friheten til å kunne velge.

Markedskreftene kan ikke sikre Nasjonalteateret - eller fjernsyns-teateret i konkurranse med utenlandske satelitt-sendinger og videofilmer.

Kultursektoren er også et godt eksempel på at markeds-kreftene ikke uten videre virker slik at de øker valgmulig-hetene. Likeheten er mer slående enn ulikhetene i mange av de kulturformene som er blitt internasjonale, og som vi i fremtiden vil få mer av.

Det er ved offentlig støtte og offentlig ansvar vi kan sikre bredden og variasjonen i kulturtilbudene.

Hvorfor er det så viktig med vår egen kultur? Fordi

49

kulturformene ikke bare er underholdning, og heller ikke tidsfordriv. Kulturformene er med på å avdekke deler av vår virkelighet for oss. Kunsten kan være et våpen.

Vi kan tenke tilbake på Arnulf Øverlands dikt fra okkupasjons-tiden. De var veivisere i en vanskelig tid. Et maleri kan uttrykk mer enn ord. Tenk på Picassos "Guernica" som klarere enn noen reportasje viser brutaliteten i borgerkrigen.

Et samfunn uten egen kultur som kan bidra til å knytte trådene fra fortiden som fremtiden, er et fattig samfunn. Vi har en verdifull kulturarv som vi skal ta vare på inn i fremtiden.

Johan Borgen sa at det mennesket trenger i dag, er ikke avkopling, men tilkopling. Kulturen er en slik tilkopling, til vår historie, til viktige verdier i vårt samfunn og til vår fremtid.

De moderne massemedier spiller en stadig større rolle, ikke bare for informasjon, men også som kulturformidlere. Fjernsyns-teateret når flere mennesker med en forestilling enn de fleste teatre kan håpe på gjennom en hel sesong. Wien-filharmonikerne når flere mennesker 1. nyttårsdag enn nasjonale orkester når over år.

Slik gir fjernsynet fellesopplevelser som tidligere generasjoner aldri har opplevd. I disse dager samles så og si en hel verden foran fjernsynsapparatene for å se verdensmesterskapet i fotball.

Moderne massemedier gir informasjonspolitiske og kulturpolitiske muligheter som ingen tidligere generasjoner har hatt. Tilbudene vil øke dramatisk i årene som kommer.

Valgmulighetene vil øke. Men det innebærer også en fare for at våre muligheter til orientering blir mindre. Et overveldende tilbud kan skape kulturell forvirring.

Dette er ikke uvesentlig i en frihetsdebatt, fordi reell valgfrihet forutsetter oversikt og kunnskap.

Noen ord om enkelte sider ved mediapolitikken som har stått sentralt i den politiske debatt og programdebatt i de senere år:

Hittil i mediedebatten har oppmerksomheten for mye vært rettet mot friheten til å sende. Hva det frie sendermarked innebærer for mottakerne, har vært lite debattert.

I dette bildet hører også en debatt om hva vi skal fylle sen økte sendetiden med. Gir de mange tilbudene reell valgfrihet. Eller blir det et valg mellom variasjoner over det samme tema - Dallas eller Dynastiet ?

Erfaringene fra andre land med mange konkurrerende fjernsynskanaler er ikke entydig gode. Knyttet sammen med ren reklamefinansiering, ser vi hvordan programprofilen går etter de store seertallene. Hva da med valgfriheten for dem som har sine mer spesielle ønsker ?

Norge kan ikke stenge satelittsendinger ute. Men vi kan styrke vårt eget fjernsynstilbud, slik at det kan konkurrere med satelittene - om ikke i kvantitet, så i kvalitet.

Det er bred enighet om at vi trenger en ny fjernsynskanal i Norge, nettopp for å sikre bredde og variasjon også i det norske fjernsynstilbudet. Uenigheten dreier seg om organisering og oppbygging.

Regjeringen vil legge vekt på å finne frem til en mest mulig samlende løsning når det gjelder utvikling av et utvidet fjernsynstilbud henimot et TV-2.

Enhver realistisk vurdering av mulighetene til å bygge opp et TV2 i Norge, må basere seg på at NRK skal være deltaker i en

eller annen form. Kostnadene ved fjernsynsproduksjon er så store at andre alternativer ikke er realiserbare.

Skal to fjernsynskanaler gi valgmulighet - for eksempel teater for de som ikke sverger til fotballen - må det også være en eller annen form for programmessig koordinering. Jeg tror det er mulig å finne fram til modeller for dette, også om NRK bare blir en av flere deltakere i et TV2.

De nærmeste årene vil vårt viktigste fjernsynstilbud være NRK. Det er derfor viktig at NRK settes i best mulig stand til å møte den økende konkurransen, spesielt fra utlandet.

Regjeringen vil derfor i høst foreslå endringer i Kringskastingsloven som gir NRK en friere stilling og da komme tilbake til hvilken modell som skal velges.

Innenfor disse rammene, kan NRK få en friere stilling og den daglige driften og prioriteringene avgjøres av NRK selv. Vi ser dette som et viktig skritt for å øke NRKs muligheter til å utvikle seg til et mer konkurransedyktig radio- og fjernsyns-selskap. Det er også viktig for å myke opp organisasjonsstrukturer som er utviklet i en annen tid.

NRK vil fortsatt ha store kulturpolitiske og mediepolitiske forpliktelser, og vil da bli i bedre stand til å oppfylle disse.

Vi går inn i en tid hvor både radio og fjernsynstilbudene vil øke, nasjonalt og internasjonalt. Her går det viktige tråder til kulturpolitikken. Uten et rikt og variert kulturliv, vil grunnlaget for økt norsk radio- og fjernsynsproduksjon svekkes. Også av den grunn er det viktig å styrke kulturlivet, lokalt og nasjonalt.

Friheten til å velge skal ikke bare gjelde mellom fjernsynskanalerne. Det skal også omfatte mulighetene til å oppleve levende musikk, teater, sang og dans. Og like viktig, det skal gjelde friheten til selv å delta.

Kulturpolitikken - og skolepolitikken - bør stå sentralt i vår frihetsdebatt. Svekker vi mulighetene på disse områdene,